

A KÖZMUNKA MEGÍTÉLÉSE A MAGYARORSZÁGI ÉS SZLOVÁKIAI ÁLLÁSTALANOK KÖRÉBEN

THE ATTITUDES OF HUNGARIAN AND SLOVAK UNEMPLOYED TOWARDS THE PUBLIC WORK

Poór József^{1*}, Horbulák Zsolt^{2**}, Juhász Tímea^{3***}, Szabó Ingrid^{4****}

¹ egyetemi tanár, MTA doktor, Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

² adjunktus, Trencsényi Alexander Dubček Egyetem, Szociális- és Gazdaságtudományok Kara, Trencsén, Szlovákia

³ irodavezető, PhD-hallgató, Lohmann Animal Health Hungária Kereskedelmi kft., Magyarország

⁴ projektmenedzser, Területfejlesztési Ügynökség, Komárom, Szlovákia

Kulcsszavak:

közmunka
Magyarország
Szlovákia
határmenté

Keywords:

Public Work
Hungary
Slovakia
Border Region

Cikk történet:

Beérkezett 2016. január 31.
Átdolgozva 2016. február 29.
Elfogadva 2016. március 31.

Összefoglalás

A közmunkával kapcsolatos eszközök és megoldások fontos területe a foglalkoztatással kapcsolatos kutatásoknak. A hivatalos statisztikák szerint folyamatosan növekszik a közmunka területén foglalkoztatottak száma. Az már nyitott kérdés, hogy az érintette mennyire nyitottak a jelzett foglalkoztatási formával szemben. A cikk szerzői a 2014-ben végrehajtott kutatásuk keretében vizsgálták az előzőleg felvetett kérdéskört. A szerzők kutatási tapasztalatai megerősítik azt a vélekedést, hogy az érintettek nyitottak közmunka irányába.

Abstract

The target system, the tools and experiences of public work employment is one of the current fields of research of employment policy. Statistics show that the given programmes increase the number of employed, although it still remains a question to what extent the employed people are open to this new way of employment. The authors have carried out a research in year 2014 on order to examine the attitudes of unemployed towards public works. The research results justify that the unemployed do not necessarily have a negative attitude towards this type of employment opportunity and they believe that this new form of employment provide advantages not only for the state and for the employers.

1. Bevezetés

A közmunka Magyarországon már a XIX. században is jelen volt. Az 1867-es kiegyezés után ez a foglalkoztatási forma nagyban elősegítette az egész ország fejlődését. A közcélú beruházások egyrészt a városok infrastruktúráját javította, másrészt pedig a vidéki Magyarország gyarapodását is segítette. A közmunka egyik legfontosabb és leglátványosabb megnyilvánulása a

* Poór József Tel.: +36 20 464 9168
E-mail cím: poorjf@t-online.hu

** Horbulák Zsolt Tel.: +421 32 7400 485
E-mail cím: zsolt.horbulak@tnuni.sk

*** Juhász Tímea Tel.: +36303397310
E-mail cím: juhasz.timi@hotmail.com

**** Szabó Ingrid Tel.: +421 908 411 382
E-mail cím: szabo.ingrid27@gmail.com

folyók szabályozása és az ármentesítés volt. Ennek mértéke az akkori Európában egyedülálló volt. [7]

Napjainkban a közmunka ismét fontos szerepet kapott. Aktív munkaerő-piaci eszközként a közfoglalkoztatás fontos részévé vált. A közmunka volumene az utóbbi években hihetetlen magasságokba szökött, miközben a szakirodalom közfoglalkoztatást egyöntetűen a legkevésbé hatékony aktív munkaerő-piaci eszközök közé sorolja. A közfoglalkoztatási programok hatékonyságát kérdőjelezi meg Csoba is [7], amikor rámutat arra, hogy miközben az országnak nagyon sokba kerülnek, csak nagyon alacsony arányban eredményeznek sikeres munkaerő-piaci kimeneteket. E megoldás társadalmi elfogadottsága ennek ellenére az utóbbi évtizedekben fokozatosan nőtt, ugyanis az embereket saját maguk eltartására ösztönözheti, és az önkormányzatok számára is kifizetődőbb, mint a segélyek fizetése. [5] A közmunka programok elsődleges kedvezményezettjei az önkormányzatok, amelyek a felkínált tevékenységekkel lényegében tesztelik a munkanélküliek munkavállalási hajlandóságát.

Közfoglalkoztatás keretén belül 2012-ben Magyarországon 268 ezer fő álláskereső foglalkoztatása valósulhatott meg. Ez a magas létszám a korábbi rendszer átalakításának is köszönhető. Az új, 2011. január 1-től érvényes egységes rendszer szerint a közfoglalkoztatás a munkaviszony egy speciális formája, a munkanélküliek a közfoglalkoztatás idejére kikerülnek a nyilvántartásból. Az a személy, aki pénzbeli munkanélküli ellátásra tart igényt, iskolai végzettségére és szakképzettségére való tekintet nélkül köteles elfogadni a felajánlott munkalehetőséget. Az új szabályozás hatására jelentősen csökkent az álláskeresési járadék összege és annak jogosultsági ideje, szűkült az álláskeresési segély jogosultsági köre, csökkent a rendszeres szociális segély legmagasabb adható összege, a foglalkoztatást helyettesítő támogatás összege továbbá a közfoglalkoztatási bér is. Mindezek következtében az érintett népesség megélhetése súlyos veszélybe került, amin javítani – az alapkoncepció és így az ellátási összegek változatlanul tartása esetén – kizárólag a közfoglalkoztatás volumenének növelésével lehetett. [2]

2015-ben a magyar kormány a közfoglalkoztatásra 270 milliárd forintot irányzott elő. A program eredményességét ismervé ez nem tekinthető jó befektetésnek, csupán átmenetileg enyhíti a szegénységet. Hatékonyabb lenne a személyre szabott tanácsadás rendszere, amikor a munkanélküli valós munkahelyet tudna találni, és az átképzések szervezése, hiszen a közmunkások nagy része fiatal, számukra egy új szakma még előnnyel járna. [1]

A közmunka Szlovákiában szintén hosszú múltra tekint vissza. Már a szocializmus idején is alkalmazták. 1955-ben ebben a formában mintegy 20 ezer ember dolgozott, és ez a szám 1996-ra 28 ezerre nőtt. Egy évvel később ilyen keretek között viszont csupán 4700, 1999-re pedig már csak 1845 fő dolgozott így. Ennek okát annak idején a szakújságíró a Foglalkoztatásról szóló 1996/387 számú törvényben látta. A közmunka nem volt képes tartós foglalkoztatást biztosítani, mivel alig valamivel magasabb jövedelmet kínált, mint az akkori szociális támogatások mértéke. [6]

Napjainkban a helyzet nem sokat változott. Az állam ugyan biztosít forrásokat a közmunkákra, ellenben azt nem ellenőrzi, hogy a közmunkások milyen munkát végeznek. Az az elv, hogy a hosszú távon munkanélküliek számára valamilyen kitörési lehetőséget biztosítson, továbbra sem érvényesül. A jogi háttér továbbra is bonyolult, a problémakörben több törvény is illetékes. A közmunkákról közvetlenül a 1998/254 számú törvény szól, de a kérdést 2004/5-ös Foglalkoztatási szolgáltatásokról szóló törvény 52 §-a rendelkezik. Ezen kívül megemlíthető még a 2013/417-es anyagi szükséghelyzetről szóló törvény 10 és 12 §-a is. Az aktuális szabályzás értelmében ma aktivációs tevékenységről beszélünk. Jelentős változás, hogy a közmunka 2004-től az aktivációs intézkedések egy részét képezi.

Tekintettel arra, hogy a közmunkáról nehéz átfogó képet alkotni, így az ebben a formában dolgozók számát is problémás meghatározni. A közmunkásokat általában a helyi önkormányzatok alkalmazzák, amelyek viszont ezt gyakran tehernek érzik, a cégek pedig szintén nem szívesen alkalmazzák az ilyen munkaerőt. Az is nagyon gyakori, hogy maguk a közfoglalkoztatottak is igyekeznek elbliccelni a munkát. A 2004/5 tc. 52 §-a alapján az aktivációs tevékenységet azzal a céllal alkották meg, hogy a kerületi vagy a települési önkormányzatok munkatapasztalatokhoz segítsék a munkanélkülieket. Hossza legfeljebb 6 hónap, mértéke naponta legfeljebb 20 óra lehet. Ilyen jellegű munka végzésére Szlovákia 2014-ben összesen 26 850 személy számára adott támogatást. A Komáromi járásban 409, az Érsekújvári járásban 469 személy kapott ilyen

támogatást. A törvény 52a §-a alapján, amely az önkéntes aktivációs támogatásokra vonatkozik, tavaly Szlovákiában 4004 fő számára utaltak ki támogatás, ebből a Komáromi járásra 79, az Érsekújvári járásra pedig 304 támogatás esett. [10] Ha számba vesszük azt, hogy 2014 decemberében Szlovákiában összesen 374 018 munkanélkülit tartottak nyilván látható, hogy a közmunkában foglalkoztatottak száma csekély. Ez még abban az esetben is igaz, ha a közmunka intézménye a hosszú távú munkanélkülieket érinti, akik száma 2015 májusában 212 700 fő volt.

Ami a kérdés tudományos feldolgozását illeti, szakemberek gyakorlatilag egyáltalán nem foglalkoznak a témával. Könyvvel, tanulmánnyal nem lehet találkozni, legfeljebb csak néhány újságcikkkel illetve szakdolgozattal. Mivel gyorsan változó kérdéstről van szó, amelyet jelentős mértékben áthat az aktuálpolitika is, ez a hozzáállás bizonyos szempontból érthető. Az érdektelenség további oka lehet a fentebb elmondottak is. A közhasznú munkát tulajdonképpen mindenki ideiglenesnek tekinti, amin még javítani sem érdemes.

2. A kutatás célja, anyaga és módszere

2013-ban egy kutatócsoport alakult, melynek tagja a révkomáromi Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Karának és gödöllői Szent István Egyetem Gazdaságtudományi Karának az oktatóiból álltak össze. A kutatás célja az atipikus, más meghatározással a nem hagyományos foglalkoztatási formák elterjedésének a vizsgálat volt. 2014 tavaszán a kutatócsoport folytatta a munkáját. A kutatott téma azonos maradt, ellenben a területe bizonyos mértékben szűkült, konkrétabbá vált. A címe a következőképpen módosult: Foglalkoztatás – atipikus foglalkoztatás a magyar-szlovák határmentén, Révkomárom – Komárom és Párkány – Esztergom térségeken. A terepmunka és az adatok feldolgozása 2014 júniusa és decembere között ment végbe. A vizsgálódás három célcsoportra irányult, a munkanélküliekre, a fiatalokra és a vállalatokra. A kutatócsoport arra volt kíváncsi, hogy a megkérdezettek miként vélekednek az atipikus foglalkoztatási módokról, különös tekintettel az éppen lecsengő gazdasági válságra.

Az atipikus, nem hagyományos foglalkoztatási formák meghatározása nem egyértelmű. A kutatócsoport leginkább Frey Mária definíciójából indultak ki: „A hagyományos, *normál* munkaviszony teljes munkaidős foglalkoztatást jelent, határozatlan időre szóló munkaszerződéssel, munkavállalói státusban, kötött munkaidő-beosztásban, egyenlően elosztott munkaidővel, rendszerint nappali időszakra, hétfőtől péntekig terjedő munkanapokra. Az atipikus, pedig mindaz, ami ettől eltér.” [8] Tekintettel arra, hogy napjainkban az atipikus foglalkoztatási formák folyamatosan bővülnek, átalakulnak, jelentésmódosuláson esnek át, ezért a kutatócsoport tagja előre meghatározták, hogy mit is fognak annak tekinteni. A felsorolásba a következő formák kerültek be:

- alkalmi munka, napszám;
- részidős (napi 8 óránál rövidebb munkaidejű) munka;
- egy szezonra szóló munkamegbízás;
- otthon végzett munka, távmunka;
- munkaerő-kölcsönző vállalattal szerződéskötés;
- ügynöki munka vállalása egyéni vállalkozói igazolvánnyal;
- közfoglalkoztatásban való részvétel;
- munkaügyi központ által szervezett képzésen való részvétel.

A kutatási eredmények feldolgozásának hivatalos lezárása 2014. december 18-án került sor a Szent István Egyetem. Az eredmények bemutatása különféle tudományos folyóiratokban és konferenciákon folyamatosan történik.

A következő tanulmány a kutatás egyik részeredményét kívánja prezentálni, miként vélekednek a közmunkáról a magyarországi és a szlovákiai állástalanok. A mintafelvételben jelentős segítséget nyújtottak a két ország helyi munkahivatalainak dolgozói, amit ezúton is köszönünk.

3. Kutatás bemutatása

3.1. A vizsgált minta

A mintaszám Esztergomból 220, Komáromból 175, Párkányból 91 és Révkomáromból 203 főből állt össze. A mintafelvétel helye az említett városok munkahivatalai voltak. A kérdés módja papír alapú kérdőív volt. A kérdőív kérdései alapvetően zárt kérdések voltak nominális és metrikus változókra épültek. Az adatok a szerzők SPSS program segítségével dolgozták fel, a kiértékelésnél egy- és többváltozós statisztikai módszereket használtunk, így gyakorisági-, szórás-, átlag- és keresztábrákat, független mintás t-próbát, valamint ANOVA vizsgálatot. A kutatás a mintagyűjtési módszer és a résztvevők száma miatt sem nem tekinthető reprezentatívnak. A vizsgálat a következő hipotézisek bizonyítása mentén zajlott:

H1: *Magyarország és Szlovákia állástanjai a közmunkáról azonos módon vélekednek.*

H2: *A kutatásban szereplő magyar állástanok jellemzően negatívan értékelték a munkavállalók részére, míg az állam és a munkáltatók szempontjából hasznosnak.*

A lakhely szerint a szlovákiai kutatásban a résztvevők 51,4%-a volt városi lakos, míg a magyar válaszolók esetében ez magasabb arány volt, 75%. A mintában nemek szerint 166 – Magyarország és 77 – Szlovákia férfi megkérdezett szerepelt, női 210, illetve 213. A korösszetétel alapján a 30 év alattiak mintegy 37%-ban kerültek a mintába, míg a válaszadók 25,8%-a a 30-as korosztályba tartozott. 40 éves vagy annál idősebbek 37,2%-ban voltak képviselve a vizsgálat során. Az országonkénti korösszetételről megállapítható, hogy a 30 év alattiak közel hasonló arányban válaszoltak Szlovákiában (38,2%) és Magyarországon (36%). Eltérőek már az arányok a 30-as korosztályt tekintve: Szlovákiában 22,9%, míg Magyarországon 28%, majd a 40 év felettiak esetében közel hasonló megoszlás volt tapasztalható országonként (a szlovák mintában 38,9%, míg a magyar mintában 36%).

A megkérdezettek családi állapotát vizsgálva a válaszadóknak a 34,3%-a volt egyedülálló, 31,5%-uk házas, 21,2%-ban tartós kapcsolatban éltek, 10,5%-uk elvált a párjától, míg 2,4%-uk özvegy volt. A magyar mintában a legnagyobb arányban, azaz 34,9%-ban az egyedülállók voltak képviselve. Ugyanakkor a szlovák válaszadók között az egyedülállók és a házasok aránya közel hasonló volt (33,6% és 34,6%).

Az iskolai végzettséget tekintve a magyarországi válaszadók az általános iskolai végzettséget 21,1%-a jelölte be, 33,1%-uk tanult közép fokú intézményben, de nem volt érettségije, 26,1%-uk már érettségizett volt, míg 19,7%-uknak felsőfokú tanulmányokat is végzett. A szlovákiai megkérdezettek végzettségüket tekintve majdnem tizedük volt diplomás, kétharmaduk érettségivel rendelkező, közel ötödük szakiskolai végzettségű és tőlük valamivel többen csak általános iskolai képzéssel rendelkeztek.

Az életkor alapján a Dunától délre lakók 34%-a járt a 20-as éveiben, 30,6%-uk a harmincasban, illetve 35,4%-uk már 40 éves volt, vagy annál idősebb. 26,8%-uk házas volt, ugyanakkor 42,3%-uk egyedülálló, vagy 22,5%-uk tartós kapcsolatban élt. 76,9%-ban városban éltek, míg 23,1%-ban falun. A Dunától északra 18,8% volt 24 év alatti, 19,5% 25-29, 22,9% 30-35, 29,7% 40-49 közötti, 9,2%-uk pedig 49 év feletti volt.

3.2. 3.2 A kutatási eredmények bemutatása

A kutatásban, több egyéb kérdés mellett, azt vizsgáltuk, a megkérdezettek miképpen vélekednek arról, hogy az emberek miért vállalják a közfoglalkoztatás lehetőségét. Az állástanok, hogy 60,9%-uknak nincs más a lehetősége, 25,2%-uk úgy gondolta, hogy vannak ennek a megoldásnak is előnyei, míg 3,9%-uk azon a véleményen vannak, hogy nem vállalják el a munkavállalók ezt az alkalmazást. Megvizsgáltuk, hogy nemenként, életkor és végzettség alapján eltérően vélekednek-e a megkérdezettek. A Khi-négyzet próba alapján nem voltak ezeknek a szempontoknak az alapján szignifikánsan eltérő véleményen a válaszolók.

1. Táblázat. A válaszadók véleménye a közmunka elfogadásának az okáról

	a válaszó származási országa	mert nincs más lehetőségük	mert annak is vannak előnyei	szerintem nem vállalják
Mit gondol, az emberek általában miért vállalják, hogy a közfoglalkoztatásban	HU	63,3%	33,1%	3,6%
	SK	34,4%	55,7%	9,9%

dolgozzanak?				
--------------	--	--	--	--

Forrás: [9]

Az 1. Táblázatból látható, hogy a magyarországi és a szlovákiai válaszadók véleménye között jelentős különbség van. Ebben az esetben – a későbbiekkel ellentétben – a szlovák lakosok a megengedőbbek, és hajlandók elfogadnia a közmunkát.

Az általános elfogadáson túl, a kérdőívben szerepelt olyan kérdés, hogy maguk a válaszadók élnének-e a közmunka lehetőségével. A válaszadók 33,9%-a másmilyen lehetőségben menne el dolgozni, 50,8%-uk átmenetileg elhelyezkedni közfoglalkoztatottként, míg 15,3%-uk hosszú távon is dolgozna így. Itt sem voltak eltérő állásponton a nem, a kor. szerint. Egyedül a legmagasabb iskolai végzettség szempontjából volt igazolható az eltérő vélemény (Pearson-féle Khi-négyzet:14,091 df: 6 szign.: 0,029 $p < 0,05$). Alapvetően a felsőfokú végzettségűek és az érettségivel rendelkező állástalanok nem fogadnák el ezt a foglalkoztatási lehetőséget. A résztvevők 15%- a gondolta úgy válaszolt úgy, hogy a közmunka csökkenti egy normál állás megszerzésének esélyét, 56,4%-ban szerintük igazán nincs hatása, míg 28,6%-uk pozitív hatást tulajdonított. A vizsgált szempontok alapján, így nem, kor és végzettség, a válaszolók nem voltak szignifikánsan különböző állásponton a kérdésben.

A kutatás további részében a szerzők azt vizsgálták, hogy kinek miért lehet jó a közmunka program. Három dimenzióban történt az elemzés, így az állam, a munkáltató és a munkavállaló szempontjából. Az állástalan válaszolóknak egy 5 fokozatú Likert-skálán kellett értékelniük, hogy az adott szempont mennyire hasznos az adott szereplő nézőpontjából. Az egyes az egyáltalán nem hasznost, az ötös az igen hasznost jelentette. Az egyes táblázat az így kapott válaszok átlagát és szórását mutatja az adott évek tükrében:

2. Táblázat. A magyarországi válaszadók közfoglalkoztatással kapcsolatos véleménye

szereplők	szempontok	n	átlag	szórás
állam	kevesebb segílyt kell fizetnie	132	3,46	1,427
	javítja a munkanélküliségi statisztikát	136	3,76	1,405
	nem engedi, hogy az emberek elszokjanak a munkától	132	3,64	1,447
munkavállaló	munkabért kap a munkájáért	137	4,17	1,115
	segíti belépni a normális munka világába	135	3,93	1,198
	lendületben, kondícióban tartja	131	3,75	1,366
munkáltató	olcsó munkaerőhöz jut	136	4,09	1,25
	olyan munkát végeztet így, amit más nem végezne el	132	3,95	1,301

Forrás: saját számítások

A táblázat adatiból jól látható, hogy jellemzően fontosnak ítélik meg a válaszadók a közmunkát. Mindkét évben az állam oldaláról legfontosabb, hogy javítja a foglalkoztatási statisztikákat. A munkavállalók részéről, hogy munkabért kapnak a munkájukért, míg a munkáltatók olcsó munkaerőhöz jutnak e foglalkoztatási lehetőséggel.

A nemek tekintetében egy esetben igazolták az eltérést a vizsgálatok („olyan munkát végeztet, amit más nem végezne el”, $t: -2,798$ df: 127 szign.: ,006 $p < 0,05$), hogy a nők és a férfiak eltérő véleményen lennének az adott kérdéseket illetően. Az életkor és az iskolai végzettség alapján történő összefüggések feltárása F-próbával valósult meg. Az életkor, mint független változó alapján, egyetlen kérdésben sem volt azonosítható a szignifikáns különbség. A legmagasabb iskolai végzettség szerint két esetben igazolható lett volna szignifikáns eltérést találni (a vállalatok olcsóbb munkaerőhöz jutnak és a munkavállalót lendületben tartja szempontok esetében), ám itt a változók szintén nem feleltek meg próba a kritériumainak.

A következőkben arra kérdeztünk rá, hogy milyen perspektívát kínál, ha valaki már részt vett a közmunkában.

3. Táblázat. A válaszadók véleménye a közfoglalkoztatásról mint munkatapasztalatról

	a válaszadó	csökkenti a „normális” állás	nem csökkenti, de nem is növeli	növeli a „normális” állás
--	-------------	------------------------------	---------------------------------	---------------------------

	<i>származási országa</i>	<i>megszerzésének az esélyét</i>	<i>az esélyét</i>	<i>megszerzésének az esélyét</i>
<i>Ön szerint növeli, vagy csökkenti annak az esélyét, hogy később teljes munkaidős „normális” állásba kerülhet, ha részt vesz a közfoglalkoztatásban?</i>	HU	15,0%	60,4%	24,6%
	SK	20,4%	67,9%	11,7%

Forrás: [9]

Látható, hogy a magyarországi válaszadók jobban bíznak a közmunkában, mindazonáltal az abszolút többség mindkét országban az elemzett foglalkoztatási formát semlegesen ítéli meg. Végül vizsgáljuk meg, hogy kutatás alanyai mint egyének miként tekintenek a közmunkára. A 4. Táblázat számai ismételtelen a magyar állampolgárok toleránsabb hozzáállását igazolja. Amíg a szlovák állampolgárok abszolút többsége egyáltalán nem lenne hajlandó közmunkásként dolgozni, a magyar honosságú megkérdezettek átmeneti megoldásként erre hajlandóak lennének.

4. Táblázat. A válaszadók véleménye a közfoglalkoztatásról mint munkatapasztalatról

	<i>a válaszadó származási országa</i>	<i>nem fogadnám el, nekem „normális” állás kell</i>	<i>átmeneti megoldásként elfogadnám</i>	<i>hosszú távra, akár több évre is elfogadnám</i>
<i>Elvárások a közfoglalkoztatásban való részvétellel kapcsolatban</i>	HU	29,0%	57,9%	13,1%
	SK	56,2%	33,5%	10,4%

Forrás: [9]

4. Összefoglalás

Mielőtt a szerzők megtennék a végső megállapításokat, fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a kutatás csupán két szomszédos határ menti régióra fókuszált, ezért országos jelentőségű megállapításokat nem lehet tenni. Mindezek ellenére van okunk feltételezni, hogy a két ország többi állampolgárai sem vélekednek jelentős mértékben másként.

A tanulmány eredményeit összegezve ki lehet jelteni, hogy a közmunka megítélése az álláskereső esetében nem teljesen egyöntetű. A hipotéziseket illetően kimondható, hogy az első részben igaz, részben pedig nem. Van olyan aspektusa a közmunkának, amelyről mindkét ország állástalanjai azonosan vélekednek, olyan is, amelyről különbözőképpen. A második hipotézis ezzel szemben bizonyítottnak tekinthető.

Irodalomjegyzék

- [1] Budapest Intézet Tényanyag (2015): A közmunka költséges álmegoldás. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet, Budapest
- [2] Cseres-Gergely, Zs. – Molnár, Gy. (2014): Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos
- [3] Munkaerőpiac. In Társadalmi riport 2014 tanulmánykötet, TÁRKI, Budapest
- [4] Csoba, J. (2010): „Segély helyett munka.” A közfoglalkoztatás formái és sajátosságai. In: Szociológiai Szemle 20 (1): 26–50.
- [5] Fazekas, K. – Scharle, Á. szerk. (2012): Nyugdíj, segély, közmunka. A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede, 1990–2010. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet és MTA KR TK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest
- [6] Reiselová, E. (2000): Verejnoprošpešné práce sú vítané, ale prichádzajú neskoro. In Trend 2000. 08. 16.
- [7] Kovács Endre szerk. (1979): Magyarország története 1848-1890. Akadémiai Kiadó, Budapest
- [8] Frey M. (2000) A munkaidőrendszerek rugalmassá válása. In Közgazdasági Szemle. 48. évf. 12. sz. pp. 1008-1026
- [9] Antalík I. – Dús M. – Gabrielné Tózsér Gy. – Gősi M. – Horbulák Zs. – Juhász T. – Kollár Cs. – Kovács I. É. – Madarász I. – Mihály N. – Poór J. (szerk.) – Strážovská H. – Strážovská L. – Szabó I. – Szabó K. – Vinogradov Sz.: Foglalkoztatás – atipikus foglalkoztatás a magyar – szlovák határmentén – Komárno – Komárom és Párkány – Esztergom térségében, Gödöllő – Komárom/Komárno, 2014. december 18., kutatási zárójelentés
- [10] Szlovákia Munka-, Szociális- és Családügyi Hivatala, www.upsvar.sk